

EDMUND ROBEK SAC

ODNOWA DUSZPASTERSTWA I APOSTOLSTWA PARAFIALNEGO W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

Ważną formą urzeczywistniania się Kościoła jest parafia, będąca podstawowym miejscem spotkania i integracji katolików. To dzięki parafii nabiera widzialnego i społecznie określonego kształtu Boży zamysł powołania wszystkich ludzi do przymierza zawartego w Chrystusie¹. Parafia jest żywym organizmem i dlatego potrzebuje nieustannej troski o jej rozwój. W parafii realizowana jest misja zbawcza poprzez duszpasterstwo. Wspólnota parafialna jest też pierwszym polem apostolstwa świeckich. Zwrócił na to uwagę Sobór Watykański II: „Parafia dostarcza naocznego przykładu apostolstwa wspólnotowego, gromadząc w jedno wszelkie występujące w jej obrębie różnorakie właściwości i wszczepiając je w powszechność Kościoła” (DA 10). Dekret soborowy wskazuje ponadto, że aktywność świeckich w parafiach jest koniecznym środkiem dla skuteczności apostolstwa pasterzy. Działalność ta powinna rozwijać się jednak w ścisłej jedności z kapłanami, aby mogła być uznaną formą bezpośredniego uczestnictwa w życiu Kościoła (por. DA 10). Udział świeckich w apostolstwie bezpośrednio związanym z duszpasterstwem może ujawnić się w przygotowaniu i sprawowaniu liturgii, w nauczaniu katechizmu, w inicjatywach duszpasterskich i społecznych, w pracach rad duszpasterskich (ChL 27), dzięki czemu pośrednio niosą również pomoc w zarządzaniu parafią. Dzięki ich aktywności apostołskiej duszpasterze nie czują się osamotnieni,

Dr hab. EDMUND ROBEK SAC – wykładowca teologii pastoralnej na UKSW w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Skaryszewska 12, 03-802 Warszawa 4; e-mail: erobek@poczta.onet.pl

¹ Jan Paweł II. *Orędzie na Światowy Dzień Migranta* (2 II 1999) nr 6. Parafia, zgodnie z etymologią tego słowa, oznacza dom gościnnie otwarty dla przybyszów, przyjmuje wszystkich i nie może dyskryminować nikogo, bo nikt nie jest w niej obcy. Łączy stabilizację i bezpieczeństwo tych, którzy mieszkają we własnym domu, z ruchliwością lub tymczasowością sytuacji tych, którzy są w drodze.

gdyż mogą liczyć na ich kompetencje i solidarność, zrozumienie oraz ofiarną pracę w różnych dziedzinach służby parafialnej²

Jan Paweł II, wskazując na wielkie zadania Kościoła w Polsce w dziedzinie katechizacji dzieci i młodzieży, katechezy dorosłych, duszpasterstwa akademickiego, duszpasterstwa rolników oraz świata pracy, duszpasterstwa świata kultury, środków przekazu i innych form duszpasterstwa specjalnego, podkreślił potrzebę mobilizacji apostołskiej w tych dziedzinach. Każda z wymienionych form duszpasterstwa „uruchamia” równocześnie odnośny sektor apostołstwa świeckich. Wszystkie zaś spotykają się ostatecznie w wymiarach duszpasterstwa parafii, gdzie także i apostołstwo świeckich powinno znajdować właściwe dla siebie miejsce³

I. PODSTAWOWE WYMIARY WIĘZI MIĘDZY DUSZPASTERSTWEM I APOSTOLSTWEM

Między duszpasterstwem i apostołstwem występuje organiczna więź. Duszpasterstwo może funkcjonować bez apostołstwa i apostołstwo może żyć własnym życiem. Rozdział między nimi osłabia jednak tak jedno, jak i drugie. Obie formy aktywności są wobec siebie komplementarne. Maja one to samo źródło: rodzą się z kapłaństwa Chrystusowego, dojrzewają w tym samym środowisku Kościoła, łączą i angażują tych samych członków wspólnoty Chrystusowej. Wprawdzie duszpasterstwo i apostołstwo mają swoją autonomię, ale należy zachować i dynamizować subtelna więź między nimi, dzięki czemu będą mogły tworzyć dwubiegunową zintegrowaną całość aktywności eklezjalnej. Współistnienie i harmonia między duszpasterstwem i apostołstwem w sposób decydujący wpływa na kształt wspólnoty parafialnej.

Wszyscy chrześcijanie są spadkobiercami nakazu misyjnego Chrystusa: „Idźcie więc i nauczajcie [...]” (Mt 28, 19; por. Mk 16, 15). To wezwanie ma charakter apostołski, ale istnieje również wymiar kapłański nakazu misyjnego: „pójdź za mną” Nie można tych wezwań rozłączyć, dlatego na pierwszym miejscu powinno być powszechne powołanie do ewangelizacji. Kapłani i apostołowie potrzebują „miejsca” dla swojej działalności. Jest nim wspólnota parafialna, w której posłannictwo duszpasterskie łączy się z apostołską

² Jan Paweł II. *Dziedziny apostołstwa świeckich: uczestnictwo w misji Kościoła*. Katecheza środowiska (16 III 1994) nr 2.

³ Jan Paweł II. *Zachowajcie więź ze społeczeństwem. Przemówienie do biskupów polskich przybyłych z wizytą „ad limina Apostolorum”* (12 XI 1987) nr 8.

odpowiedzialnością w zbawczej służbie Kościoła. W parafii rodzą się też nowe powołania kapłańskie, które potrzebują rodzinnej atmosfery, aby wydać „owoc”

1. Powołanie duszpasterskie i apostołskie – powołaniem do ewangelizacji

Jan Paweł II, zwracając się do polskich biskupów, podkreślił znaczenie udziału laikatu w dziele ewangelizacji⁴ Wypełnienie zadania głoszenia Ewangelii, jakie Chrystus powierzył Kościołowi, jest możliwe przy czynnym zaangażowaniu katolików świeckich, świadomych swego powołania i misji w Kościele i w świecie. W Kościele wybiła dzisiaj godzina laikatu⁵, dlatego jest to właściwy moment, aby również polscy katolicy, którzy w okresie minionych lat próby dali tyle dowodów ofiarności i szczerego przywiązania do Kościoła, w nowych dziejach Polski, z nowym zapałem zaangażowali się w głoszenie Ewangelii⁶

W instrukcji na temat współpracy laikatu z kapłanami podkreśla się, że do głoszenia słowa Bożego w kościołach powołani są wyświęceni szafarze⁷ Proklamacja słowa Bożego przez kapłanów ma charakter zbawczy, czyli nie tylko spełnia funkcję nauczania, ale także uświęcania i z tego powodu kapłana nikt nie może zastąpić w głoszeniu homilii podczas liturgii eucharystycznej⁸ W duszpasterstwie parafialnym może być jednak realizowana szeroko pojęta misja ewangelizacyjna przez wiernych świeckich. Paweł VI podkreślał, że „obowiązek ewangelizacji należy uważać za łaskę i właściwe powołanie Kościoła; wyraża on najprawdziwszą jego właściwość. Kościół jest dla ewangelizacji, czyli po to, aby głosił słowo Boże i nauczał, ażeby przez

⁴ Zob. Jan Paweł II. *Kościół wspólnotą ewangelizującą. Przemówienie do I grupy biskupów polskich przybyłych z wizytą „ad limina Apostolorum”* (12 I 1993) nr 3.

⁵ „Nigdy bowiem nie może w Kościele zabraknąć apostołstwa świeckich, które wypływa z samego ich powołania chrześcijańskiego” (DA 1).

⁶ „Ludzie świeccy zaś szczególnie powołani są do tego, aby czynić obecnym i aktywnym Kościół w takich miejscach i takich okolicznościach, gdzie jedynie przy ich pomocy stać się on może solą ziemi. Tak to każdy świecki na mocy samych darów, jakie otrzymał, staje się świadkiem i zarazem żywym narzędziem posłannictwa samego Kościoła” (KK 33).

⁷ Wierni świeccy „mogą być dopuszczeni do głoszenia słowa w kościołach i oratoriach w zastępstwie szafarzy wyświęconych lub dla szczególnych powodów wskazujących na ich użyteczność w konkretnych przypadkach przewidzianych przez powszechne prawodawstwo Kościoła albo przez Konferencje Episkopatów; nie może to zatem stać się zwyczajną praktyką ani nie powinno uchodzić za wyraz autentycznej promocji laikatu” (Dokument międzydykasterialny. *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów* (15 VIII 1997) art. 2 § 4).

⁸ Tamże art. 3 § 1.

niego dochodził do nas dar łaski, żeby grzesznicy jednali się z Bogiem, a wreszcie żeby uobecniał nieustannie ofiarę Chrystusa we Mszy św., która jest pamiątką Jego śmierci i chwalebного zmartwychwstania” (EN 14). Jan Paweł II odwoływał się do wskazań swojego poprzednika, ale zaznaczył jednocześnie, że ewangelizacja nowego tysiąclecia musi nawiązać do Soboru Watykańskiego II, który uczy, że ewangelizacja jest dziełem wspólnym biskupów, kapłanów, zakonów i świeckich: dziełem rodziców i młodzieży. Natomiast parafia jest nie tylko miejscem, w którym ewangelizacja się dokonuje, ale jest ona równocześnie żywym środowiskiem, które samo ma jej dokonywać⁹

Głoszenie Ewangelii pozostaje w ścisłym związku z warunkami życia codziennego współczesnych chrześcijan. Patrząc na duszpasterstwo parafialne w tym kontekście, trzeba stwierdzić, że w Polsce jawi się potrzeba nowego głosu Ewangelii, gdyż pojawiają się symptomy negatywnych zmian w religijności Polaków, czego wyrazem jest choćby wzrastająca liczba nieochrzczonych dzieci, również z rodzin o tradycji chrześcijańskiej, czy to na skutek panowania komunizmu, czy ze względu na szerzącą się obojętność religijną. Polska, tak jak wiele innych krajów europejskich, „należy obecnie do tych miejsc tradycyjnie chrześcijańskich, w których konieczna jest nie tylko nowa ewangelizacja, ale w pewnych przypadkach również pierwsza ewangelizacja”¹⁰

Współczesne wspólnoty kościelne, w tym także wspólnoty parafialne, zmagają się z różnymi trudnościami. Według Jana Pawła II istnieje potrzeba ożywienia tych wspólnot nowym duchem ewangelizacyjnym, dlatego chrześcijanie powinni na nowo podjąć wezwanie Chrystusa do nawrócenia i zaangażować się w dzieło nowej ewangelizacji. Ewangelia jest źródłem, ale też kryterium prawdziwości każdej formy działalności Kościoła (EE 23).

⁹ Jan Paweł II. *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej przed opactwem oo. Cystersów w Mogile* (9 VI 1979) nr 3.

¹⁰ Jan Paweł II. Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa* (28 VI 2003) nr 46 [dalej skrót: EE]. Jan Paweł II dostrzegał potrzebę aktywności wiernych świeckich, którzy są powołani, aby podjąć ofiarnie spoczywającą na nich część odpowiedzialności także za życie wspólnot kościelnych, do których należą. Jakość życia parafii, które winny być wspólnotami otwartymi i misyjnymi, zależy nie tylko od duszpasterstwa, ale też od apostołstwa. „Żaden ochrzczony nie może trwać w bezczynności. Świeccy chrześcijanie, mający udział w misji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej Chrystusa oraz wzbogaceni licznymi charyzmatami, mogą wносить swój wkład w kształtowanie liturgii, w katechezę, w różnego rodzaju inicjatywy misyjne i charytatywne. Niektórzy mogą też zostać wezwani do sprawowania urzędów, funkcji lub posług, które nie wymagają święceń kapłańskich, zarówno na szczeblu parafialnym, jak i diecezjalnym (por. ChL 14)” (Jan Paweł II. *Jesteście świadkami Chrystusa w nowym tysiącleciu. Przesłanie do uczestników Światowego Kongresu Katolików Świeckich w Rzymie* (21 XI 2000) nr 6).

2. *Apostolstwo w parafii*

Ewangelia wciąż wydaje owoce we wspólnotach parafialnych, wśród osób konsekrowanych, w stowarzyszeniach laikatu, grupach modlitewnych i apostołskich oraz w różnych wspólnotach młodzieżowych. W każdym z tych środowisk Duch Święty wzbudza wciąż na nowo wielkoduszną gotowość do służby Ewangelii oraz życia chrześcijańskiego nacechowanego zapalem misyjnym. Współczesna parafia potrzebuje odnowy do spełnienia swego posłannictwa. Nadal potrafi ona dawać wiernym skuteczną pomoc w prowadzeniu życia chrześcijańskiego. Jest też miejscem autentycznej humanizacji i socjalizacji, zarówno w bezimiennym i samotnym tłumie wielkich współczesnych miast, jak również w słabo zaludnionych obszarach wiejskich (EE 15).

Parafia jest podstawowym polem zaangażowania apostolskiego świeckich w Kościele. Katolicy świeccy powinni podejmować współodpowiedzialność za życie wspólnot parafialnych w ramach parafialnych rad duszpasterskich lub w parafialnych inicjatywach apostołskich. W przeszłości z wielu względów było to utrudnione, natomiast dzisiaj staje się koniecznością chwili. Wierni świeccy należycie uformowani powinni poczuć się rzeczywistymi podmiotami w życiu wspólnoty parafialnej. Wymaga to ze strony wiernych, jak i duchowieństwa zmian we wzajemnych relacjach, umiejętności współpracy, postawy cierpliwego dialogu, służby i obustronnego zaufania¹¹

Wzajemne zrozumienie między wiernymi świeckimi i kapłanami jest podstawą pomocy udzielanej sobie nawzajem w różnych dziedzinach działalności pastoralnej. Nie mniej ważna jest także współpraca w gronie samych duszpasterzy, dlatego Sobór Watykański II napomina, „by wszyscy prezbiterzy, tak diecezjalni jak i zakonni, wzajemnie się wspomagali, żeby byli zawsze współpracownikami prawdy” (DP 8). Istnieje wiele form wzajemnej pomocy: od wsparcia udzielonego współbratu znajdującemu się w potrzebie aż po organizowanie działalności w duchu współpracy duszpasterskiej, coraz bardziej koniecznej między różnymi środowiskami i grupami i w obrębie całościowej organizacji apostołatu. Oznacza to, że parafia, zachowując swoją autonomię, nie może pozostać wyspą w świecie, w którym katolicy mają do czynienia z tyloma środkami komunikowania, z nowymi tendencjami, zwyczajami, modą i rytmem życia. Parafie są żywymi organami Ciała Chrystusowego, które przyjmują i otaczają opieką zarówno członków wspólnot lokalnych, jak i wszystkich, którzy z jakichkolwiek względów do nich dociera-

¹¹ Jan Paweł II. *Kościół wspólnotą ewangelizującą. Przemówienie do I grupy biskupów polskich przybyłych z wizytą „ad limina Apostolorum”* (12 I 1993) nr 3.

ją, np. ludzi zagubionych moralnie lub wykluczonych społecznie. Oczywiście nie powinno to stawać się przyczyną nieporządku lub uchybień normom prawa kanonicznego, pozostającego również w służbie duszpasterstwa¹²

Przemiany religijno-kulturowe wywierają wpływ na działalność pastoralną Kościoła. Parafie nie zawsze są w stanie sprostać wszystkim potrzebom religijnym współczesnych ludzi, którym Kościół powinien wychodzić naprzeciw. Po to więc istnieją zakony, aby tych, którzy szukają w Kościele pomocy duchowej, nie spotkał zawód. Zakony, które są powołane do głoszenia słowa Bożego i innych form pracy duszpasterskiej, potrzebują odnowy swego charyzmatu¹³

3. *Duszpasterstwo powołaniowe w parafii*

Wspólnotę parafialną tworzą kapłani, osoby konsekrowane i katolicy świeccy. Stanowi ona środowisko działania wielorakich ruchów, grup i stowarzyszeń. W parafii rodzą się powołania kapłańskie, zakonne, misyjne i apostołskie. Jest to dzieło całej wspólnoty, dlatego każdy jej członek powinien czynnie popierać wszystkie inicjatywy mające na celu zaangażowanie parafii w tę sprawę, np. parafialne komisje lub ośrodki powołaniowe, akcje katechetyczne lub grupy powołaniowe¹⁴ W rzeczywistości polskiej nie występuje kryzys powołań kapłańskich, ale mimo to troska o powołania powinna mieć rangę priorytetową w duszpasterstwie parafialnym. Nie chodzi tu tylko o to, że ilość powołań uznaje się za jedno z ważnych kryteriów oceny religijności wspólnot eklezjalnych. Dbłość o powołania jest bowiem wyrazem autentycznej wiary w Ewangelię, której źródłem jest Jezus Chrystus.

¹² Jan Paweł II. *Więzi presbiterów ze współbraćmi w kapłaństwie*. Katecheza środowiska (1 IX 1993) nr 3.

¹³ Jan Paweł II. *Przemówienie do zakonników i zakonnice zgromadzonych w katedrze* (Kielce, 3 VI 1991) nr 5. „W formacji, którą świeccy otrzymują w diecezji i w parafii, zwłaszcza w zakresie uświadomienia sobie komunii i misji, szczególnie ważne miejsce zajmuje pomoc wzajemnie świadczona sobie przez różnych członków Kościoła. W tej pomocy wyraża się, a zarazem realizuje tajemnica Kościoła, Matki i Wychowawczyni. Kapłani, zakonnicy i zakonnice powinni wspomagać katolików świeckich w ich formacji. Dlatego Ojcowie synodalni zachęcili kapłanów i kandydatów do kapłaństwa, aby «przygotowywali się pilnie do umiejętnego działania na rzecz rozwoju powołania i misji świeckich». Sami świeccy z kolei mogą i powinni wspierać pomocą kapłanów i zakonników na drodze ich duchowej i pasterskiej posługi” (ChL 61).

¹⁴ Jan Paweł II. „*Służcie sobie nawzajem tym darem, jaki każdy otrzymał*” (1 P 4,10): *specyficzne zadania duszpasterzy. Orędzie na XXIII Światowy Dzień Modlitw o Powołania* (6 I 1986) nr 3.

Duszpasterstwo powołań staje się potrzebą chwili w sytuacji wzrostu liczby wspólnot parafialnych pozbawionych duszpasterzy. Kościół w wielu krajach odczuwa ogromną potrzebę kapłanów i osób konsekrowanych. Lud chrześcijański nie może pozostawać obojętny wobec spadku ilości powołań. Powołania kapłańskie, zakonne, misyjne i apostołskie decydują o przyszłości Kościoła. Wspólnota parafialna bogata w powołania stanowi bogactwo całego Kościoła. W tym kontekście łatwiej zrozumieć troskę Jana Pawła II o powołania i uznanie duszpasterstwa powołań za pierwszorzędną działalność apostołską, która powinna być całkowicie wrośnięta w życie wspólnoty parafialnej¹⁵

W duszpasterstwie powołaniowym ważną rolę odgrywają rodziny, z którymi wspólnota parafialna jest blisko związana. Oba te środowiska współpracują w dziele wychowywania w wierze. Ponadto prowadzone w parafii duszpasterstwo młodzieży i duszpasterstwo powołaniowe często uzupełniają zadania rodziny. Parafia, najbliższe wiernym urzeczywistnienie tajemnicy Kościoła, wnosi oryginalny i cenny wkład w formację przyszłych kapłanów. Wspólnota parafialna powinna zachowywać świadomość, że młody człowiek przygotowujący się do kapłaństwa jest nadal jej żywą częścią, dlatego musi pamiętać o nim w modlitwie, serdecznie gościć go w czasie wakacji, szanować i sprzyjać kształtowaniu się jego kapłańskiej tożsamości, stwarzać stosowne okazje i dostarczać bodźców do sprawdzenia w praktyce jego powołania¹⁶

4. Parafialne duszpasterstwo rodzin

Polskie rodziny łączą w sobie tradycję z nowoczesnością. Niełatwe to zadanie, zwłaszcza wobec naporu negatywnego wpływu przemian cywilizacyjnych, które przyczyniają się do coraz bardziej widocznego kryzysu rodziny. Godzą one w godność osoby ludzkiej i wypaczają ideę rodziny. Wartość nierozzerwalności małżeństwa jest coraz bardziej lekceważona. W przekazach medialnych coraz częściej pojawiają się kategoryczne żądania prawnego uznania związków „faktycznych” oraz zrównania ich z prawomocnym małżeństwem. Jednocześnie próbuje się akceptować związki dwóch osób, w których różnica płci nie odgrywa istotnej roli (EE 90). Dlatego szczególną uwagę należy poświęcić wychowaniu młodych ludzi, a zwłaszcza narzeczonych, do miłości poprzez specjalne kursy przygotowujące do zawarcia sakramentu małżeństwa. W pracy wychowawczej Kościół powinien okazać serdeczną troskę nowożeńcom, towarzysząc im również po ślubie (EE 92). Te zadania

¹⁵ Tamże nr 2.

¹⁶ Jan Paweł II. Adhortacja apostołska *Pastores dabo vobis* (25 III 1992) nr 68.

domagają się dowartościowania duszpasterstwa małżeństw i rodzin. Obok struktur diecezjalnych i dekanalnych, parafia jest podmiotem bezpośrednim i najbardziej skutecznym duszpasterstwa rodzin. Każda wspólnota parafialna ponosi odpowiedzialność za rozwój duszpasterstwa rodzin, dlatego żaden program duszpasterski nie może go nigdy pominąć¹⁷

Parafia jest „umiejscowieniem” Kościoła i jego pośrednictwa zbawczego, które w istocie jest wydarzeniem, domagającym się zaangażowanego uczestnictwa od wszystkich członków wspólnoty parafialnej. Realizacja zadań duszpasterstwa parafialnego wymaga współpracy z innymi strukturami istniejącymi na jej terenie, a przede wszystkim z rodziną jako Kościołem domowym¹⁸ Roztropne zaangażowanie duszpasterskie jest potrzebne zwłaszcza w stosunku do tych rodzin, które muszą stawić czoło sytuacjom trudnym. Szczególną uwagę należy zwrócić na problemy tych rodzin, które potrzebują pomocy w usunięciu przyczyn ich trudności¹⁹

Duszpasterstwo rodzin należy do tych dziedzin działalności kościelnej, w której obok zaangażowania i dobrych chęci potrzebna jest wiedza specjalistyczna. Dlatego w świetle odpowiedzialności wszystkich parafian za misję duszpasterską i apostołską Kościoła w służbie rodzinom należy podkreślić wagę odpowiedniego przygotowania tych, którzy będą zaangażowani w tego typu apostołstwie²⁰ Kapłani, zakonnicy i zakonnice już od początku swojej formacji powinni być odpowiednio kształtowani i przygotowani do swych przyszłych zadań duszpasterskich i apostołskich (FC 70)²¹

¹⁷ Jan Paweł II. Adhortacja apostołska *Familiaris consortio* (22 XI 1988) nr 70 [dalej skrót: FC]. Duszpasterstwa rodzin nie można traktować jako dodatkowej funkcji duszpasterstwa parafialnego i „podłączać” go do różnego rodzaju form podstawowej działalności pasterskiej Kościoła.

¹⁸ R. K a m i ń s k i. *Ewangelizacja w parafii*. „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1976 nr 4 s. 120.

¹⁹ Chodzi zwłaszcza o rodziny, które wyemigrowały w poszukiwaniu pracy; rodziny ludzi długi czas przebywających poza domem (wojskowi, marynarze, podróżujący, więźniowie, uchodźcy); rodziny z marginesu społecznego; rodziny bez mieszkania; rodziny niepełne, rodziny z dziećmi upośledzonymi lub dotkniętymi narkomanią; rodziny alkoholików; rodziny wyobcowane ze swego środowiska kulturowego i społecznego lub też zagrożone jego utratą; rodziny dyskryminowane ze względów politycznych lub z innych racji; rodziny podzielone ideologicznie; rodziny, które nie potrafią łatwo nawiązać kontaktu z parafią; rodziny, które doświadczają przemocy lub niesprawiedliwego traktowania z powodu wiary; rodziny małżonków małoletnich; osoby starsze, nierzadko zmuszone do życia w samotności i bez wystarczających środków utrzymania. Zob. FC 77.

²⁰ K. R a h n e r. *Sendung und Gnade. Beiträge zur Pastoraltheologie*. Innsbruck 1959 s. 396.

²¹ W Rzymie, przy Papieskim Uniwersytecie Laterańskim, istnieje instytut poświęcony studium problemów rodziny. Również w niektórych diecezjach powstały tego rodzaju instytuty. W duszpasterstwie rodzin dużą rolę może odegrać Papieska Akademia Obrony Życia, którą ustanowił Jan Paweł II listem apostołskim *motu proprio* 11 II 1994 r.

Jan Paweł II szczególnie mocno podkreślił znaczenie apostołstwa osób konsekrowanych w duszpasterstwie rodzin. Dlatego, zwracając się do osób odpowiedzialnych za instytuty życia konsekrowanego, wzywał ich, ażeby zechciały uznać – zawsze przy należnym poszanowaniu własnego, pierwotnego charyzmatu – apostołstwo zwrócone do rodzin za jedno z pierwszorzędnych zadań, które w dzisiejszej sytuacji stało się sprawą bardzo nagłą (FC 74). Podstawowym wyrazem troski osób konsekrowanych o apostołstwo rodzin jest ich konsekracja Bogu, dzięki której „przypominają wszystkim wyznawcom [...] owe przedziwne zaślubiny ustanowione przez Boga, a mające objawić się w pełni w przyszłym świecie, mocą których Kościół ma Chrystusa jako jedyne Oblubieńca” (DZ 12). Są oni świadkami tej uniwersalnej miłości, która poprzez czystość przyjętą dla Królestwa niebieskiego czyni ich zawsze gotowymi do ofiarnego poświęcenia się służbie Bożej i dziełu apostołstwa (FC 74).

Instytuty życia konsekrowanego otaczają troską dzieci opuszczone, niechciane, osierocone, ubogie i upośledzone; odwiedzają rodziny i opiekują się chorymi; utrzymują relacje oparte na szacunku i miłości z rodzinami niepełnymi lub rozbitymi; ofiarowują swoją pracę wychowawczą i poradnictwo w przygotowaniu młodych do małżeństwa oraz pomagają małżonkom w przygotowaniu ich do odpowiedzialnego rodzicielstwa. Ponadto otwierają ze szczerą i serdeczną gościnnością drzwi swoich domów, aby rodziny jako członkowie większej rodziny Bożej mogły tam odnaleźć odczucie Boga, smak modlitwy i skupienia, konkretny przykład życia w miłości i radości braterskiej (FC 74).

II. PRZYKŁADY ZAANGAŻOWANIA KATOLIKÓW ŚWIECKICH W DUSZPASTERSTWIE PARAFIALNYM

Sprawa współpracy duszpasterskiej członków Kościoła była przedmiotem szczególnego zainteresowania Jana Pawła II. Jego wizja odpowiedzialnego współdziałania w Kościele nawiązywała do idei kolegialności Episkopatu. Według Jana Pawła II podobny jak w odniesieniu do biskupów duch współpracy i współodpowiedzialności powinien towarzyszyć prezbiterom. Również katolicy świeccy, świadomi swej odpowiedzialności za Kościół, powinni podejmować współpracę z duszpasterzami i przedstawicielami zakonów w parafiach²²

²² Jan Paweł II. Encyklika *Redemptor hominis* (4 III 1979) nr 5.

1. *Zaangażowanie apostołskie grup religijnych*

W parafiach docenić trzeba wkład apostołski różnych grup religijnych, które pomagają chrześcijanom żyć według Ewangelii. To jest ich podstawowa misja. Podkreślić jednak trzeba, że grupy są także kolebką różnorodnych powołań i rodzą nowe formy konsekracji. Dlatego każdemu wiernemu trzeba złożyć propozycję poznania różnych charyzmatów, aby mogli rozwijać swoje powołanie w różnych środowiskach życia. W grupach religijnych panuje atmosfera sprzyjająca świętości życia, a to jest najlepsze świadectwo Dobrej Nowiny dla tych, którzy w inny sposób nie spotkaliby się z Kościołem. Takie świadectwo potrzebne jest przede wszystkim osobom, które zetknęły się z działalnością sekt, ale nie mniejsze znaczenie ma w dziedzinie ekumenicznej i w dialogu międzyreligijnym (EE 16).

W parafiach powinny funkcjonować różnego rodzaju wspólnoty, zrzeszenia, organizacje, bractwa, ruchy o religijnym charakterze. Ważne jest apostołstwo środowiskowe, umożliwiające współpracę parafii ze społecznością lokalną. Jest to jedno z podstawowych zadań wiernych świeckich, którzy powinni podjąć współdziałanie ze wszystkimi instytucjami w środowisku lokalnym. Parafia powinna wspomagać wszystkie oratoria, kongregacje, bractwa, pobożne związki i dzieła dobroczynne, zgodnie z regułami obowiązującymi w tych instytucjach. Współpraca taka rozszerza możliwości apostołskie parafii, gdyż wymaga planowania, koordynowania i organizowania różnych dzieł z udziałem nie tylko parafian, ale także osób zdystansowanych od życia kościelnego.

2. *Apostolstwo wśród młodzieży*

W parafii należy szczególnie dowartościować wszelkie działania apostołskie wspomagające duszpasterstwo młodzieży, zwłaszcza w dziedzinie wykształcenia ogólnego, edukacji religijnej i wychowania młodzieży. Wszyscy członkowie parafii powinni wspierać formację ludzką i chrześcijańską młodzieży. Aby zaspokoić te potrzeby, należy odnowić duszpasterstwo młodzieży, uwzględniając wiek i różnorodne sytuacje młodego pokolenia. Konieczne jest również nadanie temu duszpasterstwu organicznego i spójnego kształtu przez cierpliwe wsłuchiwanie się w pytania młodych, aby mogli oni stać się pierwszoplanowymi uczestnikami ewangelizacji i budowy cywilizacji miłości (EE 62).

Młodzi ludzie są nadzieją Kościoła wchodzącego w trzecie tysiąclecie. Nie można zostawić ich bez pomocy i bez kierownictwa na rozdrożach życia i w obliczu trudnych wyborów. Trzeba wkładać wiele wysiłku, by Kościół

był obecny wśród młodych. Troska o chrześcijańskie wychowanie w rodzinie jest jednym z przejawów tej obecności, która powinna się uzewnętrzniać także w rozmaitych formach życia wspólnotowego w parafii i szkole. Odrażające się w Polsce Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży jest przykładem wykorzystania twórczej inicjatywy młodzieży. Aktywność grupowa zaprawia młodzież do podejmowania odpowiedzialności za życie własne, wspólnoty religijnej i społeczności lokalnej. Warto rozwijać apostołskie grupy ludzi młodych, gdyż umożliwiają one skuteczniejszą działalność katolików w różnych dziedzinach życia publicznego²³

3. Zaangażowanie w duszpasterstwie specjalnym

Nowe czasy domagają się większego otwarcia parafii na różne formy duszpasterstwa specjalnego²⁴, któremu powinny odpowiadać stosowne inicjatywy apostołskie. Są one możliwe głównie w parafiach miejskich, w których prowadzą działalność apostołską różne grupy religijne. Chodzi o inicjatywy pomocy zwłaszcza osobom zagubionym, wykluczonym społecznie, poszukującym prawdy oraz potrzebującym szczególnej troski w nawiązaniu bliższych relacji wspólnotowych. Funkcja królewska parafii domaga się włączenia w działalność duszpasterską różnych grup apostołskich, których domeną jest miłość preferencyjna wobec ubogich. Ubogich należy otoczyć miłością apostołską, aby ich przekonać, że są szczególnie umiłowani przez Boga, a wartość osoby jest niezależna od sytuacji ekonomicznej, kulturalnej lub społecznej, w jakiej się znajduje²⁵

W dzisiejszej sytuacji konieczna jest apostołska służba ludziom dotkniętym bezrobociem, gdyż to zjawisko stanowi groźną plagę społeczną. Zwłaszcza w dużych parafiach miejskich dochodzi do tego nowy problem pomo-

²³ Jan Paweł II. *W trosce o wielki i ofiarny czyn nowej ewangelizacji. Przemówienie do II grupy biskupów przybyłych z wizytą „ad limina Apostolorum”* (2 II 1998) nr 5.

²⁴ R. Kamiński dzieli duszpasterstwo specjalne na: duszpasterstwo kategoriałne, sytuacyjne i organizowane. Zob. R. K a m i ń s k i. *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*. Lublin 1997 s. 210-218.

²⁵ Jan Paweł II widział potrzebę szczególnej wrażliwości na człowieka i na jego sprawy, gdyż w ten sposób można odkrywać cierpienie i gorycz tych, którzy nie potrafią odnaleźć swojego miejsca w strukturach społecznych i ekonomicznych. W programie duszpasterstwa parafialnego należy uwzględnić organizowanie pomocy ludziom biednym, a zwłaszcza tym, którzy nie potrafią lub nie mogą odnaleźć się w nowej, często skomplikowanej rzeczywistości. Każda parafia powinna stać się wspólnotą ludzi wrażliwych na los tych, którzy znajdują się w trudnej sytuacji i poszukiwać coraz to nowych form dla tej pracy. Zob. J a n P a w e ł I I. *Homilia podczas liturgii słowa* (Sosnowiec, 14 VI 1999) nr 5.

cy imigrantom. W tej perspektywie trzeba dowartościować różne formy chrześcijańskiego wolontariatu²⁶ Wykonywanie dzieł chrześcijańskiej miłości bliźniego na rzecz ubogich, wdów, sierot, zagrożonej młodzieży oraz biednych rodzin domaga się nie tylko dużych nakładów finansowych, ale także zaangażowania apostolskiego wiernych świeckich.

Odpowiednią uwagę poświęcić należy też duszpasterstwu chorych. W tym celu należy zabiegać z jednej strony o odpowiednie duszpasterstwo i działalność apostolską w różnych miejscach cierpienia. Temu celowi służy obecność w szpitalach kapelanów, członków stowarzyszeń, wolontariuszy kościelnej służby zdrowia, a także wsparcie rodziny osób chorych. Ponadto trzeba odpowiednimi środkami duszpasterskimi wspierać personel medyczny i paramedyczny w trudnym powołaniu, jakim jest służba chorym.

Parafia spełnia funkcję kultyczną, dlatego należy otoczyć apostolską troską wszelkie przejawy pobożności ludowej. Kultywowanie różnych nabożeństw ludowych, zwłaszcza zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską, należy uznać za jedno z ważniejszych współczesnych wyzwań apostolskich parafii w Polsce. Wraz ze staraniami o szerzenie praktyk pobożnych, zatwierdzonych w Kościele, trzeba podjąć trud wspierania pobożnych stowarzyszeń już istniejących i starać się pobudzać nowe inicjatywy organizacyjne, a zwłaszcza organizowanie pielgrzymek²⁷

Ważność i zakres problemów apostolstwa parafialnego sprawia, że należałoby zastanowić się nad tworzeniem w parafiach obok rad duszpasterskich również rady apostolskie. Dla planowania, koordynowania i organizowania apostolstwa parafialnego oprócz zaangażowanych apostolsko osób potrzebne są struktury instytucjonalne. Rada apostolska, oprócz zadań doradczych, mogłaby być formą aktywizacji apostolskiej świeckich. Kierowanie nią powinno zostać powierzone osobom świeckim, natomiast proboszcz i jego wikariusze powinni wspierać ich i zachęcać, a także pomagać przy zakładaniu instytucji religijnych i świeckich.

²⁶ Chrześcijański wolontariat, rodząc się z wiary i będąc nią stale ożywiany, musi stanowić połączenie umiejętności zawodowych i autentycznej miłości, która pozwoli wszystkim wolontariuszom, „aby postawę zwykłej filantropii wynosili na wyżyny miłości Chrystusa; aby każdego dnia, mimo trudów i zmęczenia, odnawiali w sobie świadomość godności każdego człowieka; aby starali się odkrywać potrzeby ludzi i wytyczać – jeśli to konieczne – nowe drogi tam, gdzie potrzeby są pilniejsze, zaś słabsi wymagają większej uwagi i pomocy” (Jan Paweł II. Encyklika *Evangelium vitae* (25 III 1995) nr 90).

²⁷ Na temat duszpasterstwa pielgrzymkowego zob. E. R o b e k. *Pielgrzymka do Ojczyzny Jezusa śladami Trójjedyne Boga*. Warszawa 2003.

*

Duszpasterstwo i apostołstwo stają się coraz bardziej od siebie zależne. Owocność misji zbawczej domaga się współpracy tych dwóch form działalności kościelnej. Duszpasterstwo ma niekwestionowaną pozycję w życiu parafii. Apostołstwo nadal potrzebuje nowych impulsów, aby stało się „partnerskim działaniem” dla duszpasterstwa parafialnego. Dlatego podsumowaniem niech będą słowa Jana Pawła II, które skierował do przedstawicieli laikatu polskiego: „W okresie posoborowym podjęto u nas niemało wysiłków, mających na celu głębsze włączenie ludzi świeckich w życie Kościoła i w jego apostołstwo. Wielokrotnie zwiększyła się liczba osób świeckich studiujących teologię, zorganizowano ponadto liczne kursy teologiczne dla świeckich. Absolwenci tych studiów i kursów dość licznie wspomagają kapłanów w nauczycielskim posłannictwie Kościoła. Rozwinęło się w Kościele polskim duszpasterstwo specjalistyczne i zawodowe. Niejeden człowiek umocnił się dzięki temu w swojej wierze oraz odnalazł środowisko, które żyje naprawdę wiarą; niejeden mógł dzięki temu włączyć się w jakieś wspólne myślenie i działanie w duchu chrześcijańskim, to znaczy w myślenie i działanie przeniknięte wiarą i modlitwą. Podobno duszpasterstwo specjalistyczne przeżywa dzisiaj pewien kryzys, ale kryzys ten może być także kryzysem wzrostu, może stanowić szansę odnalezienia się na nowo: porzucenia tego, co przestarzałe, a szukania tego, co lepsze i głębsze. Starajmy się, [...] tę szansę rozpoznać i jej nie zmarnować. Szczególnym znakiem czasu jest dzisiaj wzrastająca potrzeba przynależności do jakiejś wspólnoty. Zwłaszcza w wielkim mieście człowiek często czuje się dotkliwie samotny i jakby pozbawiony możliwości aktywnego współtworzenia życia społecznego, jakby przymuszony do bierności. Wejście do autentycznej wspólnoty pomaga mu przełamać te braki i odnaleźć siebie poprzez głębsze bycie z innymi i dla innych. Również Kościół polski wzbogacił się o wiele nowych wspólnot. Z pewnością mogłoby ich być więcej, ale już teraz – dzięki duchowi, jaki w nich panuje, a także dzięki ich różnorodności – wspólnoty te kształtują nowy styl bycia katolikiem i nowy styl odpowiedzialności za Kościół i za wiarę: styl, który cechuje radość wiary, czynny udział w życiu Kościoła, zaangażowanie apostołskie oraz głębsza wrażliwość charytatywna”²⁸

Według Jana Pawła II „można zaryzykować twierdzenie, że dopóki ten nowy styl bycia członkiem Kościoła nie zstąpi do parafii [...], tak długo

²⁸ Jan Paweł II. *Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do przedstawicieli laikatu* (Olsztyn, 6 VI 1991) nr 5.

większość wiernych nawet go nie zauważy. Mimo wszystkich wielkich osiągnięć, jakie tu wymieniłem, sędzę, że Kościołowi polskiemu potrzeba odnowy, odnowy na miarę zbliżającego się trzeciego tysiąclecia wiary chrześcijańskiej. Klucz do tej odnowy leży zapewne w kształtowaniu nowego stylu bycia katolikiem”²⁹

BIBLIOGRAFIA

- D u d a M.: Parafia w nauczaniu Ojca Świętego Jana Pawła II. W: Ewangelizacja w tajemnicy i misji Kościoła. Program duszpasterski na rok 1994/95. Katowice s. 448-466.
- D y d u c h J.: Wierni świeccy w nowym KPK. „Notificationes” 131:1993 z. 4-6 s. 324-337.
- E x e l e r A.: Od obsłużonej parafii do współtworzącej się wspólnoty. „Seminare” 1983 s. 5-31.
- F a l l i c o A.: Projekt parafii jako wspólnoty wspólnot w świetle „Christifideles laici” Jana Pawła II. Kielce: Jedność 1995.
- G a d a c z T.: Kościół jest naszym wielkim wspólnym dobrem: Kościół Polski '91 a nauczanie Jana Pawła II. „Znak” 1991 z. 4 s. 52-63.
- G r a b s k a S.: Udział osób świeckich w aktywizowaniu duszpasterstwa (aspekt biblijno-pastoralny). W: Duszpasterstwo w świetle nowego kodeksu prawa kanonicznego. Red. J. Syryjczyk. Warszawa 1986 s. 117-120.
- M i c h a l i k J.: Apostolstwo laikatu czy posługiwanie świeckich. „Communio” 5:1985 z. 5 s. 48-59.
- M r o c z k o w s k i I.: Odpowiedzialność świeckich za odnowę Kościoła w Polsce. „Homo Dei” 59:1990 z. 3-4 s. 137-147.
- R a k R.: Parafia-wspólnota i parafia-instytucja. Aspekt pastoralny. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 32:1985 z. 6 s. 37-50.
- W o j a c z e k K.: Apostolat młodego laikatu i przygotowanie do niego przez rodzinę, katechezę i grupy apostołskie. W: Ewangelizacja młodzieży. Program duszpasterski na rok 1991/92. Katowice 1991 s. 190-195.

THE RENEWAL OF PASTORAL CARE AND APOSTOLATE IN PARISHES ACCORDING TO THE TEACHING OF JOHN PAUL II

S u m m a r y

There is a natural and organic bond between the pastoral ministry and the apostolate. The pastoral ministry can function without apostolate and – on the other hand – if there is no pastoral ministry the apostolate can exist, however the latter separation weakens both activities. These two activities are closely related and have the same source: both arise from Christ's priesthood, mature in the same ecclesiastical environment, connect and involve members of the Christian community. Of course, the pastoral ministry and the apostolate can choose a different approach for their life style. The main question is how to maintain and support such a special bond existing be-

²⁹ Tamże nr 6.

tween them, so that they could create the two-poles integrated ecclesiastical activity. The coexistence and welcoming collaboration between pastoral ministry and apostolate decisively influence the imaging quality of the parish community and determine a success in every Church's task; it should lead also to a universal responsibility for the evangelisation. The priests and the apostles need a "place" for their activity. It is a parish community in which a pastoral mission connects with an apostolic responsibility within the Church. The parish is an ordinary place to generate new vocations to the priesthood which require a communitarian feeling to grow.

Summarised by Author

Słowa kluczowe: duszpasterstwo, apostolstwo, współpraca, nauczanie Jana Pawła II, odnowa parafii.

Key words: Pastoral ministry, apostolate, collaboration, teaching of John Paul II, parish.